

**ПРИРОДНИЙ КАПІТАЛ ЯК СКЛАДОВА НАЦІОНАЛЬНОЇ  
БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ В СИСТЕМІ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ**

**А.М. Валюх**

Національний університет водного господарства та природокористування,  
a.m.valiukh@nuwm.edu.ua

Природний капітал є важливим елементом національної безпеки України. На її території зосереджені переважна частка природних ресурсів Європи. Однак, сировинна спрямованість економіки країни та державна політика економічного зростання на основі необмеженого споживання і нерационального використання природних ресурсів зумовлюють «проїдання» національного багатства країни. Задля того, аби Україна не закріпила за собою статусу сировинного придатку в світовій глобалізованій економіці необхідна переорієнтація державної системи країни на природозберігаючий та природовідтворюючий тип господарювання на основі формування комплексної державної стратегії розвитку природного капіталу України.

Упродовж тривалого періоду часу проблеми екології та пов'язані з ними суспільні потреби практично не входили в об'єкт дослідження теорії і практики державного управління. Природі відводилося другорядне місце, і аналізувалися лише її часткові аспекти, зокрема використання земельних ресурсів, а також прояви впливу людини на зовнішнє середовище. В свідомості чітко утвердився поділ благ на господарські (економічні) та вільні (неекономічні, дармові). Земля розглядалася лише як фактор виробництва. Дана ситуація відбувалася до тих пір, доки негативні явища в світовій системі державного управління не стали здійснювати стримуючий процес на розвиток суспільного відтворення.

Починаючи з другої половини ХХ століття розвиток управлінської думки змістився в бік досліджень соціально-екологічних проблем та їхнього впливу на державу й суспільство в цілому. Намагання досягти постійних темпів зростання виробництва зіткнулося із проблемою обмеженості природних ресурсів, що стало причиною переходу економік розвинутих держав до ресурсозберігаючого типу виробництва, поступово починає вводитися «екологічний імператив» - сувора необхідність обліку екологічної складової при вирішенні економічних проблем і як в теорії, так і на практиці. Значною мірою цьому процесу сприяла діяльність Організації Об'єднаних Націй, яка виступила організатором ряду міжнародних конференцій із цієї проблематики (Стокгольм, Ріо-де-Жанейро, Йоганнесбург). У цей період формується інтегрований підхід до формування державної

системи взаємодії суспільства, екології і економіки та становлення концепції сталого розвитку, «зеленої» й «синьої» державної економіки.

Сутність поняття «природний капітал» являє собою досить нову теоретичну концепцію, а тому його формування тільки розпочинається як у світовій, так і у вітчизняній економіках. Основоположні постулати теорії розвитку природного капіталу є підставою для поглибленого теоретичного дослідження визначення категорії «природний капітал», дослідження взаємозв'язку природного капіталу з іншими видами капіталів, поняття «державна стратегія розвитку природного капіталу».

Важливою передумовою соціально-економічного розвитку території країни є можливість отримання доходу від використання її активів. У цьому аспекті, всі види капіталу ( в тому числі природний) повинні перебувати в безперервному обороті, а всі управлінські дії щодо нього мають спрямовуватися на створення доданої вартості та капіталізацію відповідних активів. Саме тому, важливою ознакою рівня капіталізації природних об'єктів, а також екосистемних функцій природи є визначення їх як активу.

Систему державного управління з метою збереження національної безпеки країни слід переорієнтувати у напрямі створення таких державних механізмів й інструментів, які давали б змогу більш ефективно розпоряджатися об'єктами природного капіталу як цінними активами з орієнтацією на глобальний ринок фінансів. Наразі інтегровані бізнес-групи України, на відміну від державних інституцій, досить вдало використовують такі фінансові важелі. Таким чином, можна констатувати, що спроможність державних інституцій перетворювати природні блага в мобільний капітал і використовувати його таким чином, щоб вартість цих активів постійно зростала, свідчить про ефективність діяльності сучасної системи державного менеджменту.

Державне регулювання процесами капіталізації природних ресурсів, об'єктів та екосистемних функцій природи являє собою складний процес перетворення факторів виробництва в капітал на засадах гармонізації інтересів суспільства й суб'єктів господарювання з метою забезпечення сталого розвитку території (див. рис. 1). Ефективність реалізації цього процесу залежить від сформованої державної стратегії розвитку природного капіталу країни.



Рис. 1. Процес капіталізації природних ресурсів

Варто зазначити, що природний капітал є базовою умовою для формування інших видів капіталів: реального (фізичного) та людського (інтелектуального). Під фізичним капіталом розуміються засоби виробництва, що включають в себе основні й оборотні фонди. Людський (інтелектуальний) капітал являє собою інтелектуальні здатності людей, які в результаті процесу інтелектуальної праці перетворюються у створені матеріальні та нематеріальні цінності. *Екосистемні послуги - це природні блага, які не являються ресурсами в традиційному сенсі, але прямо впливають на процеси виробництва та споживання матеріальних і нематеріальних засобів.* При цьому,

природний капітал характеризується подвійною природою: а) екологічною за своєю суттю та б) економічною за практичним результатом.

При формуванні державної стратегії розвитку природного капіталу важливим моментом є врахування природної ренти, джерелом якої є всі види природних ресурсів. За даних обставин їх використання має бути платним. Таким чином, рента від використання природних ресурсів та екосистемних функцій природи є найважливішим і одним з найбільш стабільних джерел наповнення державного та місцевого бюджетів. Питання власності на природні ресурси є пріоритетним при вилученні ренти, а значить має бути розв'язано при формуванні державної стратегії розвитку природного капіталу України.

Отже, «природний капітал» - це сукупність відносин, за яких відбувається зростання ринкової вартості природних ресурсів та екосистемних функцій природного середовища шляхом відтворення й розвитку природно-ресурсного потенціалу території за рахунок формування ефективної системи управління, розробленої відповідно до концепції сталого розвитку.

Під «державною стратегією розвитку природного капіталу» слід розуміти систему заходів (організаційних, правових, економічних), що здійснюються державними та регіональними органами влади і спрямовані на формування пріоритетних напрямів збереження, відтворення і примноження ринкової вартості природних ресурсів та екосистемних функцій зовнішнього середовища держави задля забезпечення добробуту майбутніх поколінь [1, с. 54].

Таким чином, державна система управління набуває все більшої ваги в питаннях збереження, відтворення і розвитку природного капіталу та стає чи не єдиною рушійною силою здатною подолати глобальні проблеми, що набули серйозних негативних наслідків у навколишньому природному середовищі. Держава через свою політику має просувати на сьогодні чотири пріоритетні ідеї: 1) покращення добробуту не окремих індивідів, а всього суспільства; 2) державне, а не вільне ринкове, регулювання в інтересах більшості; 3) застосування широкого спектру інструментарію державного управління, як відповідь на виклики сьогодення; 4) забезпечення найвищої якості життя для максимальної чисельності людей у межах можливостей природного середовища відповідної території.

#### *Список використаних джерел:*

1. Валуєв А.М. Формування державної стратегії розвитку природного капіталу України : монографія. – Рівне : ПараГраф+. 2018. - 437 с.